Lenti fuq il-Ħajja Madwarna

"Ta' min jgħidulu?"

kitba ta' **GEORGE N. CASSAR**

Kellu nannuwi Kalanġ ħanut ċkejken ta' mastrudaxxa fl-inħawi ta' San Ġorġ. Darba fost l-oħrajn dħalt għandu biex insellimlu. Sibtu qiegħed jinċana bil-varloppa hu u jitkellem ma' raġel xiħ, liebes pulit; fl-art, maġenb il-bank, kien qed isaħħan bott kolla fuq kenur. Smajthom jgħidu li fuq pajjiżna kien riesaq l-inkwiet, li żmien ikrah kien ġej fuq id-dinja. Xi kwalità ta' inkwiet kienu qed jitkellmu fuqu ma qbadtx jew aħjar ma fhimtx. Kont għadni nitfa ta' tifel, mhux żgur kelli ħames snin. Imma għadni niftakru, qisu l-bieraħ, lil dak ir-raġel xiħ isemmi lill-Ġermaniż u lir-Russu, li kienu għamlu xi ftehim bejniethom. Dakinhar moħħi mar dritt fuq żewġ familji, il-waħda tar-Russu li kienu joqogħdu fl-istess triq tagħna u l-oħra tal-Ġermaniż li kellu ħanut tal-ħaxix fil-qalba tas-suq. Dik il-ħabta s'hemmhekk kien iwassal moħħi; ma stajtx nifhem x'inkwiet setgħu qatt jaqilgħu dawn l-imberkin ta' żewġ familji; iktar u iktar jekk kienu ftiehmu. Kont sajjem għal kollox mis-sitwazzjoni politika tal-Ewropa meta l-Ġermanja ffirmat alleanza mar-Russja u mbagħad invadiet il-Polonja u malajr faqqgħet it-Tieni Gwerra Dinjija.

Meta niftakar f'dan l-inċident ta' tfuliti jaqbadni d-daħk. Mort żmerċ, u kif! Imma rrid inżid ngħid li għalkemm kont għadni daqsxejn ta' qrempuċu, lil xi wħud diġà kont sirt nafhom bil-laqam. Illum il-ġurnata, għalkemm il-laqmijiet m'għadhomx daqshekk moda, għad għandhom bla dubju n-niċċa tagħhom fil-moħħ tal-poplu tagħna, speċjalment fost ix-xjuħ. Għadek sal-lum, jekk tmur f'xi raħal tistaqsi għat-tali, il-biċċa l-kbira tan-nies jgħidulek : "Taf ta' min jgħidulu?" Għalihom, il-laqam isarraf ferm iktar mill-isem u l-kunjom. Niftiehmu, din id-drawwa tal-laqmijiet insibuha kważi f'kull soċjetà. Jekk irreġġgħu l-arloġġ lura, insibu li anki lill-Imperaturi Rumani, lin-nobbli u lir-rejjiet, ġie li ċappsulhom xi laqam ma' isimhom; xi drabi wieħed dispreġġjattiv. Lix-xhur ukoll wikkejnielhom xi laqam. Għandna x-xahar tal-kaċċa, dak tad-dris, tad-diżgrazzji, tar-riħ isfel, tal-Qalb ta' Ġesù, tal-Karmnu, tar-Rużarju, tal-Erwieħ. Saħansitra lill-qaddisin ġie li laqqmuhom; hemmx fejn tasal aktar ? Bħalissa qed niftakar fi tnejn : San Ġwann in-Nanu u San Rajmondo Nonnato.

Jekk jiġi f'idejk xi reġistru elettorali qadim, ngħidu aħna bħal dak tas-sena 1939, u toqgħod tiflih folja folja, issib fih ruxxmata laqmijiet ta' familji Maltin u Għawdxin. Biċċiet minnhom huma tassew strambi; għalija qishom bil-brejku. Imma, lill-istudjuż tas-soċjoloġija, dawn il-laqmijiet għandhom jaffaxxinawh. Ħaġa li x'aktarx tinnota mal-ewwel daqqa t'għajn hija li l-biċċa l-kbira jibdew bl-artiklu u ġie li ssibilhom il-vokali 'u' bħala suffiss. (Eż: Ix-Xellugi . Qalliebu) . Bosta drabi mal-artiklu jkollhom meħmuża l-partiċella ta': (Eż : Tal-Qaddis. Tal-Kutu). Xi individwi ssibhom magħrufa bl-isem ta' missierhom, avolja jkun ilu s-snin li ħalliena. F'dal-każ m'għandix għalfejn nitbiegħed. Lili u lil ħuti bosta jsibuna b'Ta' Melkjorr. L-istess metodu jużaw l-Ingliżi, ir-Russi, l-Għarab u popli oħra. Il-kunjom Ingliż Johnson ma jfissirx ħaġ'oħra ħlief bin Ġanni u Petrovitch, bin Pietru. Fl-evanġelju ta' San Mark niltaqgħu ma' tallab agħma, jismu Bartimew, li bl-Aramajk kien ifisser bin Timew. Xi drabi, mbagħad, flok l-isem tal-missier, jiżżeffen isem l-omm. Abbli r-raġel jinzerta mhuwiex minn dawk l-inħawi u n-nies tal-post iktar tkun midħla tal-mara milli tar-raġel; naturalment, jaf ikun hemm raġunijiet oħra. Wieħed minn sħabi tal-klikka tal-Oratorju, li kien ħabib tassew affabbli, konna nafuh bħala Ta' Rożanna. Ta' min josserva li xi laqmijiet tnisslu mill-kunjom stess. Taz-Zoppard jidher li hu korruzzjoni tal-kunjom Azzopardi. Xi drabi ġara bil-maqlub. Billi n-nutara kienu ħaduha drawwa jniżżlu l-laqam fil-kuntratti, maż-żmien il-laqam sar uffiċjalment il-kunjom . (Eż Ebejer u Grixti)

Issib laqmijiet bil-gzuz li jsemmu xi difett jew xi mankament fiżiku (Eż Tal-Iżdingat. Il-Qargħi). Oħrajn jirreferixxu għall-karnaġġjon bħal Tal-Aħmar li nsibuh ukoll fl-Ingliż bħala Redman u fil-Latin Rufus. Biċċiet minnhom huma marbuta ma' xi impjieg. Dari, kif jaf kulħadd, is-snajja' kienu jintirtu minn missier għal iben u hija ħaġa minn ewl id-dinja, dak li jkun jispiċċa jorbot ismu ma' sengħtu li jħabbat wiċċu magħha kuljum. (Eż : Tal-Gabillott. Il-Mannar). Tiltaqa' wkoll ma' laqmijiet marbuta ma' ismijiet ta'

i. xi grad għoli (Eż : Tal-Kaptan. Tal-Baxan)
ii. muniti qodma Maltin. (Eż : Tal-Patakka. Tal-Iskud)
iii. ħut (Eż : Ta' Lampuk. Il-Brejqex)
iv. ikel u xorb (Eż : Tas-Soppa. Ta' Ġnibru)

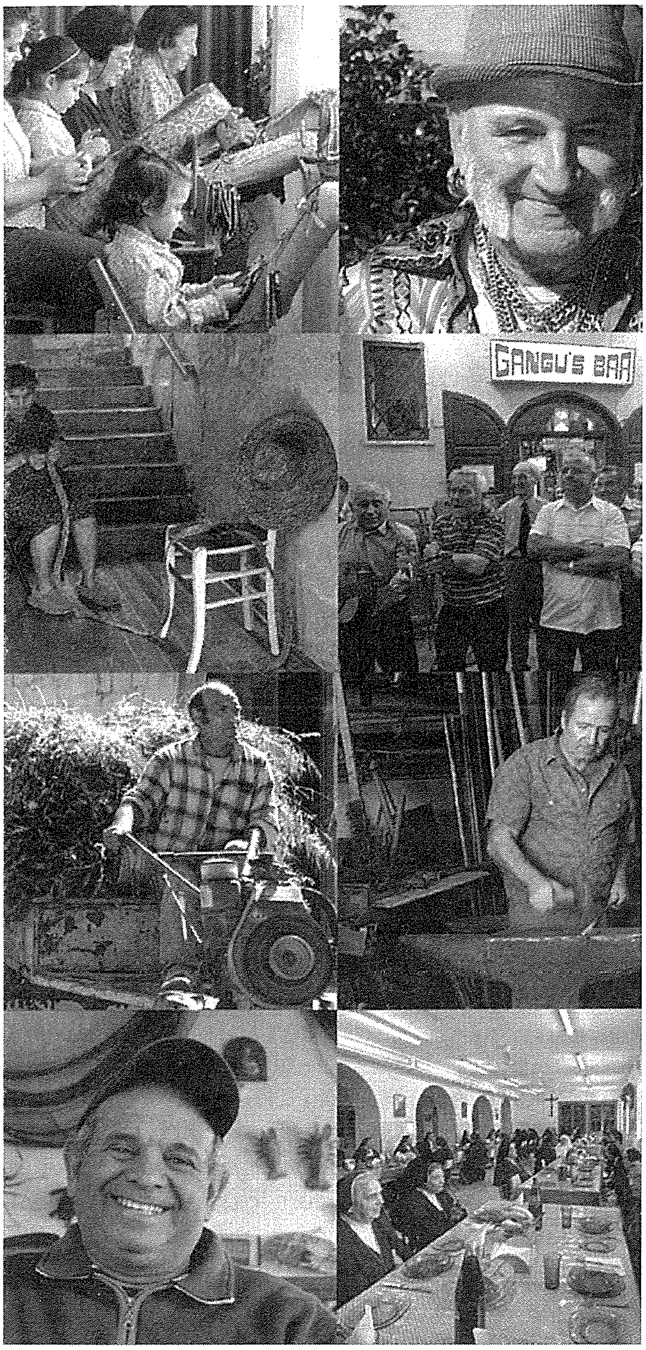

v. siġar u pjanti : (Eż : Ta' Ħarruba. Ta' Kemmun)
vi. frott u ħaxix (Eż : Ta' Parsott. Karfusu.)
vii. għasafar u tjur. (Eż Tal-Gardell. Tal-Wiżżu)

Barra dawn il-laqmijiet personali, nsibu kategorija oħra ta' laqmijiet li jirriferixxu għal irħula sħaħ. Dawn il-laqmijiet, li nibtu meta l-ħajja kienet wisq iktar magħluqa mil-lum, huma interessanti għax jintrabtu mal-istorja soċjali jew folkloristika tal-poplu tagħna. Lin-nies ta' Tas-Sliema, barra tal-Pepe', kienu jgħidulhom Tax-Xelin; jgħidu li wieħed Protestant, biex jagħmel daqsxejn ta'propaganda, beda jqassam xelin lil kull min imur jisimgħu jippriedka. Lill-Karkariżi kienu jgħidulhom Tal-Fuħħar għax dari f'Birkirkara kienu jaħdmu l-borom u oġġetti oħra tal-fuħħar. Ta' Ċaċu huma n-nies tal-Isla għax jingħad li huma fanfaruni; il-Bormliżi u dawk tal-Birgu kienu xi darba lil tal-Isla jinbxuhom u jgħidulhom: "Armejtu r-rix barra u mbagħad kiltu b'sitta nċova". Fil-bidu li żżewwiġt lill-mara ġie li nkejtha u għidtilha f'wiċċha li hija redusa. U ngħid għaliex. Hija twieldet Ħal Tarxien, u n-nies ta' dar-raħal isibuhom b'Tar-Redus għax hemmhekk kienu jrabbu merħliet ta' nagħaġ u mogħoż. Lilna l-Għawdxin, ħutna l-Maltin qalgħuhielna Tal-Ġbejniet. Jista' jkun li aħna l-Għawdxin niddilettaw bil-laqmijiet iktar mill-Maltin, imma fl-avviżi tal-mejtin, fil-każ ta' xi Malti, barra ismu, ġie li jgħidulek ukoll kif inhu magħruf. Sa fejn naf jien, f'dawn iċ-ċirkostanzi ta' niket, il-laqam tal-Għawdxi ma jxandruhx.

Laqmijiet li jniggżu jew iweġġgħu bħal Tas-Sikkina, Is-Sakranazzi, Is-Saraċini, Il-Midjunin u oħrajn ta' dil-bixra, -(m'iniex ħa ngħid ta' fejn huma), - m'għandniex x'irriduhom u jaqblilna ninsewhom darba għal dejjem. Ta' min jiftakar x'iwissi l-qawl Malti : "Min jaqla' laqam lil għajru, jagħmel seba' snin fil-purgatorju." Nispera, f'ġieħ kemm hemm, ma nispiċċax jiena wkoll nagħmel xi seba' snin żejda, ninxtewa fil-purgatorju, ħtija tar-'redusa'.

Riferenzi : Social Aspects of Maltese Nicknames : Scientia Vol XX11 No 2 (1956) u Bejn raħal u laqam : Leħen il-Malti Vo14, 1944 : G. Cassar Pullicino

RAYMOND CEFAI
TAL-KELBA LTD.
• BUILDING CONTRACTOR
• CRANE &
GENERATOR HIRE

"RayRita", Triq it-Tempju, Qala, Gozo.
Tel: 2155 7847, 2156 2532 Mob: 9949 3169